

4. Погорілко В.Ф., Федоренко В.Л. Конституційне право України: Підруч. – 2-е вид., перероб. та доопрац. – К., 2010.
5. Гроций Г. О праве войны и мира. Три книги, в которых объясняются естественное право и право народов, а также принципы публичного права. – М., 1956.
6. Гапотій В.Д. Теоретичні та практичні аспекти суверенітету народу, нації та держави: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук. – Х., 2005.
7. Ойгензіхт В. Суверенітет громадянина: економіко-правовий аспект // Право України. – 1991. – № 10. – С. 52-60.
8. Орзіх М.П. Конституционное положение человека в государстве и обществе Украины // Юридический вестник. – 1997. – № 2.
9. Максимов С.И. Правовая реальность: опыт философского осмысления. – Х., 2002.
10. Мамут Л.С. Социальное государство с точки зрения права // Государство и право. – 2001. – № 7. – С. 108-116.
11. Цимбалюк М.М. Імпортуванню не надається...Формування правосвідомості у процесі розвитку громадянського суспільства. – Острого, 2005.
12. Гальчінський А. Г.Сучасна фінансова криза – початок кінця. Далі – новий початок // Дзеркало тижня. 2008. – № 39. – 18 жовтня.
13. Сурков В. Суверенітет – это политический синоним конкурентно-способности // PRO суверенную демократию – М., 2007. – С. 38.
14. Глинчиков А.Г. Демократия: универсальные ценности и многообразие исторического опыта: Материалы совместного круглого стола ИФ РАН, журналов “Полис” и “Политический класс” // Полис. – 2008. – № 5.

Надійшла до редакції 01.12.2010

ДОБРЕНЬКА Н.В., аспірант
(Відкритий міжнародний університет
розвитку людини «Україна»)

УДК 172.12:37.035.1: 340.12

СПРАВЕДЛИВІСТЬ ЯК ПРИНЦИП ПРАВА ТА МОРАЛІ

Проаналізовано поняття справедливості як філософська категорія, яка нерозривно пов'язана з правом. Визначено справедливість як принцип людського буття. Досліджено обґрунтованість видів справедливості.

Ключові слова: *справедливість, добро, зло, мораль, право, злочин, покарання, держава.*

Анализируется понятие справедливости как философской категории, которая неразрывно связана с правом. Дается определение справедливости как принципу человеческого бытия. Исследуется обоснованность видов справедливости.

Ключевые слова: *справедливость, добро, зло, мораль, право, преступление, наказание, государство.*

The concept of justice is analysed as a philosophical category which is not bursting related to the right. Justice as principle of human life is defined. Investigational validity of types of justice is probed here.

Keywords: *justice, good, evil, moral, right, crime, punishment, state.*

Україна є демократичною незалежною країною, яка має за мету забезпечити всебічний розвиток свого народу. Однією з проблем становлення цілком демократичного суспільства є питання справедливості, тому справедливість як моральна та правова категорія потребує науково-теоретичного дослідження.

Справедливість є одним з універсальних і важливих понять моральної свідомості та принципом етики. Майбутнє як втілення ідеалу, зокрема й ідеї добра, немислиме без справедливості [1]. Віра в її торжество є неодмінною передумовою високоморального буття людини. Ця віра, однак, не повинна бути сліпою, а має ґрунтуватися на знанні природи та сутності справедливості. Без цього не побудувати правову державу та демократичне суспільство. Проблема справедливості актуальна і в сучасному суспільстві, в умовах поляризації соціальної нерівнос-

ті. Адже одні люди розкошують, а інші бідують, щосекунди у світі хтось помирає від недоїдання чи відсутності ліків. Неабиякої гостроти набула ця проблема в пострадянських державах, зокрема і в Україні, оскільки принцип соціалізму «від кожного – за здібностями, кожному – за працею» так і не був реалізований. Крім того, негативно впливає на цей процес криза у вітчизняній економіці, корупція, криміналізація суспільства. Розвиток цивілізації, нові виклики людству потребують постійного оновлення концепції справедливості як у глобальних вимірах, так і стосовно реалій національного буття.

Професор О.Ф. Скакун при розгляді справедливості як принципу права зазначає, що принцип справедливості виступає мірою справедливості як морально-правова домірність вкладеного та отриманого в усіх сферах життєдіяльності людини та їхнього правового забезпечення [5]. Принцип справедливості містить у собі вимогу відповідності між практичною роллю різних індивідів (соціальних груп) у житті суспільства та їхнім соціальним становищем, між їхніми правами та обов'язками, злочинним і покаранням, заслугами людей та їхнім суспільним визнанням.

Принцип справедливості є важливим при вирішенні конкретних юридичних справ (прирізом, при визначенні міри кримінального покарання). У чинному законодавстві притягнення до відповідальності, призначення чи звільнення від покарання, визначення суворості чи м'якої міри примусу базується на принципі справедливості. При застосуванні державного примусу здійснюється відновлення справедливості у взаємовідносинах між людьми. Справедливість означає, що стосовно правопорушника мають бути застосовані певні обмеження, які пов'язані з його протиправною поведінкою та шкодою, завданою суспільству.

Принцип справедливості вимагає оцінювати все з точки зору загальнолюдських цінностей. Ідеал справедливості виступає мірилом рівності, що вимагає встановити, в якій мірі діяння людини підпадає під відповідальність чи не підлягає такому. Він зобов'язує встановити ступінь відповідального та безвідповідального діяння людини [5].

Існує проблема справедливості як способу поведінки індивіда, на що вказував ще Аристотель, розрізняючи справедливість щодо закону і стосовно інших людей. Тобто тут ідеться про її моральний аспект; у цьому сенсі справедливість спрямована не стільки на стосунки між громадянами, скільки проти індивідуального свавілля, вимагаючи не зазіхати на іншу особистість (не завдавати їй фізичної шкоди, моральної кривди, не перекладати на неї свої обов'язки й турботи, не зраджувати їй тощо), а також не зазіхати на її власність (матеріальні й духовні цінності) [4].

Подвійною несправедливістю вважається зрада. Те саме стосується ситуацій, коли охоронець чи провідник стає вбивцею, сторож – злодієм, опікун присвоює власність того, кого він опікує, адвокат захищає інтереси протилежної сторони, суддя йде на підкуп тощо. У кожній із них людина, вступаючи в договірні відносини, беручи на себе обов'язки, не тільки порушує їх, але, використовуючи своє становище, завдає партнерові шкоди саме в тій сфері буття, охороняти яку вона зобов'язалася.

Професор філософії В.О. Лозовий визнавав важливу роль справедливості в житті суспільства, людини, однак не переоцінював та не абсолютизував її, оскільки, на його думку, навіть досягнення абсолютної справедливості у правових відносинах і в особистісних стосунках саме по собі не зробить людей щасливими. Якщо людина, маючи значні задатки, не реалізовує себе, для неї справедливість – ніщо. Крім того, справедливість може бути казенною, неодоухотвореною. Вона є лише однією з граней ідеалу суспільства і особистості [2].

У буденній свідомості справедливість виглядає як дещо само собою зрозуміле. Проте при спробах трактувати це поняття виникали певні труднощі. Основна з них полягає в конкретно-історичному характері справедливості, на що звертав увагу Д. Юм, який розглядав справедливість як штучну чесноту на відміну від інших, природних. Без сумніву, ігнорувати конкретно-історичний характер справедливості не виправдано (наприклад, розуміння справедливості в буржуазному суспільстві суттєво відрізняється від уявлень про справедливість в епоху феодалізму). Проте, на наш погляд, абсолютизація конкретно-історичного мінливого характеру справедливості є прямим шляхом до релятивізму, нігілізму.

Виходячи з цього, знання суті й принципів справедливості може істотно вплинути на моральні уявлення людини, що, у свою чергу, матимемо вплив на розуміння справедливості з правової точки зору. Тобто чітке визначення справедливості як правового принципу забезпечить однозначне її трактування у юриспруденції. Необхідно звернути увагу на сфери викорис-

тання справедливості у праві, наприклад, справедливість як принцип права у правозастосовній діяльності. Вирішення такої проблеми поставить посадових осіб в жорсткі рамки законодавства, що унеможливить зловживання владними повноваженнями. Враховуючи специфіку юридичної діяльності, можемо впевнено стверджувати, що справедливість у праві повинна бути чітко визначена. Традиційно справедливістю вважають порядок співжиття людей, який відповідає гуманістичним уявленням про природу і сутність людини та її невід'ємні права, про гармонійне узгодження потреб та інтересів особистості, суспільства й людства. Справедливість – загальне співвідношення цінностей, благ і конкретний розподіл їх між індивідами, належний порядок людського співжиття, який відповідає уявленням про сутність людини і її невід'ємні права [1]. На відміну від понять «благо» (все, що має для людини позитивне значення) й «антиблаго», зокрема «добро» і «зло», за допомогою яких оцінюють окремі явища, взяті самі по собі, справедливість характеризує співвідношення двох чи більше явищ з точки зору благ і антиблаг між людьми. Вона передбачає відповідність між практичною роллю різних індивідів у житті суспільства та їх становищем, між їх правами і обов'язками, їх діяльністю і винагородою, реальними заслугами та їх громадським визнанням, між злочином і покаранням. Справедливість потребує еквівалентного обміну діяльністю та її результатами. Вона одночасно визначає відносини між людьми з приводу їх взаємних обов'язків і з приводу розподілу створених спільними зусиллями матеріальних і духовних благ. Проблема справедливості в її моральному розумінні виникає тоді, коли індивід замислюється, чи повинен він дотримуватися вимог моралі в умовах, коли інші люди часто нехтують ними, і наскільки це справедливо [3].

Нині рідко вживають поняття «справедливість», особливо при вихованні молодого покоління. Це призводить до зневірування громадян у можливість забезпечення справедливого життя всім і кожному. Втрачається її значення в самому суспільстві та державі. Людина не може без попереднього дослідження чітко сформулювати поняття справедливості, тим більше застосовувати його в повсякденному житті. Справедливість повинна панувати на державному та суспільному рівні, тільки їх поєднання надасть можливість створити більш справедливе та наближене до ідеалу демократичне суспільство [7].

Справедливість загалом має об'єктивний характер. Якщо заохочення чи покарання застосовують свавільно, то про справедливість у цьому разі не може навіть йтись. Справедливість як самостійна владна сила діє відповідно до характеру вчинку, абстрагуючись від будь-яких особистісних симпатій та антипатій. Проте є в справедливості й момент умовного, що помітили прибічники доктрини суспільного договору.

Категорія «справедливість» відповідно до сучасних поглядів на цей феномен багатоаспектна і має кілька значень: взірць, стандарт поведінки людей в їх співіснуванні та взаємодії; безапелляційна правова цінність, яка набуває рис універсальності; критерій оцінювання чинного позитивного права та інструмент легітимації права й правових інститутів; критерій, який використовується при розподілі соціальних благ.

Отже, справедливість – один з найважливіших принципів правової держави, який реалізується як у законодавчій, так і в правозастосовній діяльності. Справедливий закон є втіленням ідеї рівної для всіх свободи – робити все, що не обмежує свободи інших і не завдає шкоди, а також не заборонене законом. Ідея справедливості реалізується насамперед через нормативне закріплення права на справедливий судовий розгляд. Це право встановлене як на національному, так і на міжнародному рівнях.

Сфера застосовування поняття «справедливість» безмежна, вона охоплює політичні та економічні системи, закони, соціальні інститути, міждержавні відносини, оцінки, судження, установки, рішення, вчинки, життєві позиції людей і навіть розподіл везіння та невдач. У класовому суспільстві «справедливість» є поняттям не лише моральної, а й політичної та правової свідомості, оскільки розподіл благ та антиблаг належить до компетенції держави. Водночас політичні рішення і закони, навіть будучи правомірними, піддаються моральному оцінюванню, яке не завжди збігається з чинними політичними і правовими нормами. На цій підставі громадська думка вирішує, чи заслуговують політичний та економічний режими збереження чи їх слід замінити як негуманні, такі, що принижують гідність громадян [6].

Категорію «справедливість» застосовують і щодо людей. Справедливими вважають тих, хто дотримується правових і моральних норм, даного слова, виконує свої обов'язки, відповідає

добром на добро, несправедливими – тих, хто чинить свавілля, порушує права людей, не пам'ятає зробленого їм добра тощо. Спочатку розуміння справедливості полягало у визнанні незаперечності норм первісного суспільства. Бути справедливим означало «дотримуватися загальноприйнятого порядку». Отже, справедливість ототожнювалася тоді з владою звичаю.

З огляду на мотиваційні спонуки розрізняють відплатну і розподільчу справедливість. Відплатна справедливість вимагала відповідності покарання людини вчиненому нею злочину. Це зафіксовано у висловлюванні «Життя за життя, око за око, зуб за зуб». Головною її формою був інститут родової помсти. Розподільча справедливість передбачала однаковий розподіл благ і відповідальності кожному члену спільноти або пропорційний до його дій, значущості тощо [1]. З урахуванням цього виокремлюють зрівняльну і пропорційно-розподільчу справедливість. Згідно з вимогами зрівняльної справедливості всі індивіди роду, племені одержували рівну частину добутого спільними зусиллями на полюванні або зібраного в лісі чи полі. Це було необхідною умовою виживання людей за дефіциту засобів існування. Елементи зрівняльної справедливості простежуються в усі історичні епохи. Однозначно оцінити її роль важко, оскільки в ній поєднуються як позитивний, так і негативний смисли. Розуміння справедливості як рівності стало її стійким моральним образом, своєрідним архетипом, що глибоко вкоренився в суспільній свідомості. На сучасному етапі це проявляється у схильності до «зрівнялівки», в негативному ставленні до заможних людей незалежно від того, як вони здобули свої блага. Нерідко це супроводжується заздрістю. Особливо часто до принципу рівності вдаються політики, що прагнуть влади. Правда, здобувши її, вони, як правило, відмовляються від нього. З виникненням класів і держави з'являються писані закони, право, які претендують на статус справжньої справедливості. Це спричинило заміну зрівняльної справедливості на пропорційно-розподільчу (диференційований рівень відповідальності при виконанні різних робіт і диференційований розподіл благ), яка стала могутньою рушійною силою прогресу суспільства.

З огляду на викладений матеріал можна дійти висновку, що вся історія класового суспільства є історією боротьби знедолених верств за справедливість. Звісно, істотний внесок у цей процес зробила буржуазія, зруйнувавши феодальний уклад і поставивши на його місце свободу приватної власності, правову незалежність і політичну рівність людей.

У сучасних соціокультурних умовах розуміння справедливості як рівності знову відроджується. Контролюючим органом по забезпеченню справедливості виступає держава, політико-територіальна організація суспільства, яка зобов'язується надати своїм громадянам демократичний та справедливий розвиток. Держава повинна забезпечувати справедливість кожному незалежно від бажання особи скористатися таким правом. Справедливість виступає сталою природно-правовою категорією, яка стосується кожного новонародженого. При її впровадженні можливе застосування такого засобу, як державний примус, до осіб, які порушують це право щодо інших.

Державна політика має бути спрямована на впровадження принципу справедливості в кожній сфері життя, від найнижчого до вищих рівнів розвитку людини. Це забезпечить усвідомлення людиною свого місця і значення в державі. Існує думка, що людина, яка себе не реалізовує в будь-якій сфері життя, не може сприймати справедливість в реальному світі. Для неї справедливість є нічим іншим, як відлунням міфу. Тобто держава повинна забезпечити реалізацію кожної людини, чим і втілювати принцип справедливості в житті.

На нашу думку, справедливість поєднує всі права, надані державою, зокрема і право на самореалізацію. Застосування таких прав по чергово матиме одночасне порушення принципу справедливості. Тільки впровадження всіх прав в сукупності забезпечить всім соціально-рівний розвиток. Справедливість як морально-правова категорія повинна поєднувати всі сфери життя, починаючи із самореалізації кожного громадянина, людини і закінчуючи правовою рівністю всіх незалежно від їх становища та вподобань.

Звісно, якщо людина залишається нереалізованою, вона втрачає надію на потребу в собі у суспільстві, що є негативним як для неї самої, так і загалом для держави. Такі громадяни найчастіше за всього байдужі до чужих негараздів, тим паче до стану держави в цілому. У свою чергу, справедливість в правовому значенні просто зобов'язана забезпечити кожному своє місце, як в державі, так і безпосередньо в житті. Такий нелегкий обов'язок покладається на державні органи та їх посадових осіб.

Хотілося б звернути увагу, що з розвитком суспільства та держави категорія справедли-

вість не може бути визначена раз і назавжди для всіх, оскільки кожний новий етап удосконалює, змінює розуміння і трактування справедливості. Тому розширення головних аспектів справедливості як морально-правової категорії потребує постійного оновлення.

Список використаної літератури:

1. Боннер А.Т. Законность и справедливость в правоприменительной деятельности. – М., 1992.
2. Лозовой В.О. Етика: Навч. посіб. – К., 2005.
3. Малахів В.А. Етика: Курс лекцій: Навч. посіб. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К., 2000.
4. Пашук А.І. Нариси з історії філософії середніх віків: Підруч. для студ. вищ. навч. закл. – К., 2007.
5. Скакун О.Ф. Теорія держави і права: Підруч. / Пер. з рос. – Харків, 2001.
6. Тофтул М.Г. Етика: Навч. посіб. – К., 2005.
7. Шевчук С. Природно-правові засади прав людини // Право України. – 2006. – № 12.

Надійшла до редакції 10.06.2011

СИНЮТА Л.Л., старший викладач
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

УДК 34.06

**ПЕРИПЕТІ ПЕРЕКЛАДУ ЮРИДИЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ:
ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВИЙ ДИСКУРС**

Розглянуто окремі аспекти генези української правничої термінології. Вказано на несформованість, недосконалість української термінології. Акцентовано увагу на особливостях юридичного перекладу, наведено приклади неадекватного використання окремих термінів у юриспруденції.

Ключові слова: *верховенство права, влада, переклад, юридичний, уряд, юридична термінологія.*

Рассматриваются отдельные аспекты происхождения украинской юридической терминологии. Указывается на несформированность, несовершенство украинской терминологии. Акцентируется внимание на особенностях юридического перевода, приведены примеры неадекватного использования отдельных терминов в юриспруденции.

Ключевые слова: *верховенство права, власть, перевод юридический, правительство, юридическая терминология.*

The article deals with specific aspects of Ukrainian legal language genesis. Imperfection of Ukrainian legal language is pointed out. Attention is paid to the peculiarities of legal language translation; the examples of inadequate use of some terms in jurisprudence are given.

Keywords: *the rule of law, government, translation, legal, government, legal language.*

Інтеграційні процеси, що відбуваються в Європі зокрема та загалом у світі, не можуть оминати таку потенційно сильну в економічному і культурному аспекті державу, якою є Україна. У 1991 р. Україна, ставши незалежною державою, почала формувати свою новітню, сучасну історію, шукати своє місце у світі. З падінням „залізної завіси” в цьому процесі активну участь беруть європейські держави, які вважають, що єдиний шлях, яким має йти Україна, – це шлях демократії, ринкових відносин, активної участі в міжнародних відносинах. Нагадаємо, характеризуючи роль нашої держави в міжнародних організаціях, В.М. Литвин наголосив на тому факті, що Україна є однією з держав – засновників ООН; на 2000 – 2001 рр. Україна була обрана непостійним членом Ради Безпеки ООН, і „ці події засвідчили зростання ролі нашої держави як активного й впливового учасника глобальних та регіональних процесів сучасності, підвищення її політичного іміджу та зміцнення міжнародних позицій” [1, с. 136]. Між тим політична, економічна, ідеологічна кризи, що супроводжують українські державотворчі процеси, заважають країні вийти на європейський рівень суспільного життя. Важливим аспектом виходу України з такої ситуації є належний законодавчий супровід цих процесів. Особливої уваги потребує питання приведення нормативної бази нашої держави у відповідність до європейських стандартів. У зв’язку з чим виникає питання гармонізації юридичної термінології, що усклад-

